

CPS
Onderwijsontwikkeling en advies

Doelgericht en planmatig werken aan leesontwikkeling in groep 1 en 2

Enschede, september 2010
Yvonne Leenders & Mariët Förrer

Leesverbeterplan Enschede 2007 - 2010

PROJECTBUREAU KWALITEIT (PKI)

Gemeente Enschede

CPS
Onderwijsontwikkeling en advies

2 © CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Leesverbeterplan Enschede

Leesresultaten zijn het gevolg van twee zaken:

- WAT onderwezen wordt
- HOE onderwezen wordt

Ad Kappen

3 © CPS Onderwijsontwikkeling en advies

WAT en HOE in groep 1 en 2

DOELEN
Leerkrachten halen de doelen met alle leerlingen

WAT	HOE
Mondelinge taal	Tijd
Woordenschat	Leerlijnen en leerinhoud
Fonemisch bewustzijn	Kwaliteit aanbod
Letterkennis	Directe instructie
	Convergente differentiatie
	Klassenmanagement
	Leerkrachtvaardigheden

4 © CPS Onderwijsontwikkeling en advies

2010 - 2011 Groep 1 en 2 twee scholingsbijeenkomsten: september en januari

Praktische aanwijzingen om doelgericht en planmatig te werken aan taalontwikkeling in groep 1 en 2.

- Doelen voor groep 1 en 2
- Leerlijnen en inhoudelijke accenten (*wat*)
- Instructie en effectieve werkwijzen (*hoe*)
- Differentiatie (*hoe*)
- Volgen van de ontwikkeling van kinderen (*hoe*)

5 © CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Programma

- Taalontwikkeling in de kleutergroepen
  - Doelen
  - Taalaanbod: leeromgeving en activiteiten
  - Tijd en extra tijd: differentiatie en organisatie
  - Kinderen volgen
  - De rol van de leerkracht
- Werken met groepsplannen
  - Datamuur en groepsplan
  - Planmatig werken

6 © CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Doelen in groep 1 en 2

7

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Doelen voor groep 1 en 2

- Tussendoelen mondelinge taal
- Tussendoelen woordenschat
- Tussendoelen beginnende geletterdheid

Bron: De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2, Expertisecentrum Nederlands 2006

8

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Enschede leesverbeterplan Doelen eind groep 2

- Goede mondelinge taalvaardigheid
- Goede woordenschat
- Goed ontwikkeld fonemisch bewustzijn

Concreet:

- 15 letters kennen, voor- en achternaam.
- Cito Taal voor Kleuters: 95% van de kinderen scoort C of hoger

Uitgangspunt is dat elk kind deze doelen kan halen als sprake is van voldoende tijd en goede instructie en begeleiding.

Niet afwachten, maar aanbieden

9

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 1 - Doelen

Tussendoelen taallesonderwijs in groep 1 en 2

Welke doelen komen op uw school aan bod?

- Prioriteiten?
- 'Vergeten' doelen?

10

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

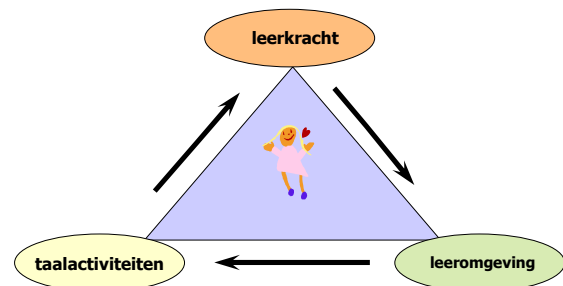

Taalaanbod in de kleutergroep:

- Omgeving / inrichting van het lokaal
- Activiteiten

11

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

12

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Centraal in het taalaanbod in groep 1 en 2

Aandachtsgebieden

- Mondelinge taalvaardigheid
- Geletterde ervaringen
- Klanken en letters
- Woordenschat

+ een rijke leeromgeving voor taalontwikkeling

13

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 2 - Leeromgeving

Een rijke leeromgeving voor taalontwikkeling in groep 1 en 2

Hoe is op uw school de inrichting van de lokalen van groep 1 en 2?

- Sterke punten in de leeromgeving?
- Aandachtspunten?

14

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 3 - Taalactiviteiten

Activiteiten taallesonderwijs in groep 1 en 2

- Welke activiteiten spreken u aan?
- Welke activiteiten komen op uw school aan bod?
- Welke activiteiten komen op uw school minder aan bod?

15

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Tijd en extra tijd: Differentiatie en organisatie

16

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Dagritme	Beginnende geletterdheid	Mondeling taal	Woordenschat
Grote kring dagelijks 25-30 minuten	3-4x per week 10-15 minuten klanken en letters 2-3x per week: 10-15 minuten interactief voorlezen	2x per week 5 minuten praten in duo's tijdens grote kring	4-5x per week 10-15 minuten 1 à 2 woorden expliciet aanbieden en meerdere woorden herhalen
Kleine groep dagelijks 1-2x 10 minuten	2-3x per week 10 minuten klanken en letters 1-2x per week 10 minuten herhaald interactief voorlezen	1-2x per week 10 minuten gesprekken voeren en vertellen	2-3x per week 10 minuten preteaching of reteaching
Afhankelijk van het aantal risicoleerlingen en hun behoeften			
Speelwerklus 3 x per week een talige activiteit van ongeveer 10 minuten	1 x per week keuze uit zelfstandige activiteit	1 x per week keuze uit zelfstandige activiteit	1 x per week keuze uit zelfstandige activiteit
Buitenspel/ speeltokaal	Kansen grijpen	Kansen grijpen	Kansen grijpen

Dagindeling 1

Kring
 Werkperiode/blok 1 met 2/3 x kleine kring
 Grote kring met in 2-tallen taalact.
 Werkperiode/blok 2 bewegingsonderwijs
 Kring met taalact.

Grote kring met taalact.
 Werkperiode 3/blok vrij spel met 3 x kleine kring
 (Werkperiode/blok 4 bewegingsonderwijs)
 Grote kring

18

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Dagindeling 2

Vrije inloop met 1x kleine kring
 Kring met taalact.
 Werkperiode/blok 1 met 2 x kleine kring
 Grote kring en 2-tallen met taalact.
 Werkperiode/blok 2 bewegingsonderwijs
 Reflectiekring

Vrije inloop met 1 x kleine kring
 Grote kring met taalact.
 Werkperiode/blok 3 vrij spel met 3 x kleine kring
 (Werkperiode/blok 4 bewegingsonderwijs)
 Grote kring met taalact.

19

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Differentiatiemodel 1

Voorbereiding	
Start van de werkperiode/activiteit: vrij spel, werkles, ank	
Instructie en inoefening in grote kring in 2-tallen, woordenschat, interactief voorlezen. 10/15 min.	
Groep kiest overige zelfstandige activiteiten planbord (met taal), vrij	Kleine kring 1 10 min. Herhaald interactief voorlezen
Hulpronde grote groep	
	Kleine kring 2 (3) 10 min
Afsluiting	

20

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Differentiatiemodel 2

Voorbereiding		
Start van de werkperiode/activiteit: vrij spel, werkles, ank		
Groep kiest overige zelfstandige activiteiten planbord (met taal), vrij	Instructie werkactiviteit werkles 5min	
	Groepje werkles Zelfstandige verwerking	Kleine kring 1 10 min
	Hulpronde	
Hulpronde	groep werkt zelfst	
Kleine kring 2 (3) 10 min.		
Afsluiting grote kring en in 2-tallen		

21

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Organisatie van de groep klassenmanagement

- Organisatie van de grote groep
- Organisatie van de kleine groep
- Zelfstandig werken (symbool)
- Niet-storen-afspraken
- Extra handen in de groep?

22

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 4 - Tijd voor taalontwikkeling

Bespreking van het schema met
 activiteiten en tijd

23

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Kinderen volgen:
 zo vroeg mogelijk stagnatie in
 ontwikkeling signaleren en actie
 ondernemen

24

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Monitoring in groep 1 en 2

- Goede intake →
  - Kinderen volgen in groep 1 en 2
  - Goede overdracht naar groep 3
- Geboortegewicht
  - Dyslexie in de familie
  - Ontwikkeling van de mondelinge taal tot 4 jaar
  - Medische voorgeschiedenis in relatie met taalontwikkeling
  - Taligheid van de thuissituatie

25

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Kinderen volgen in groep 1 en 2

- Toetsen
  - Genormeerde landelijke toetsen: Cito, Toetspakket Beginnende geletterdheid
- Observeren
  - Combilist (Expertisecentrum Nederlands)
  - Signaleringslijst voor kleuters (Protocol Groep 1 en 2)
- Praten
  - met kinderen
  - met ouders

26

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Voorlopers en voorspellers

1. fonologisch bewustzijn in de vorm van fonemische analyse en synthese → zijn voorlopers en voorspellers van het spellend lezen.
2. benoemselnelheid van cijfers en letters → is een goede voorspeller voor nauwkeurige en snelle woordherkenning.

27

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Wie zijn de risicoleerlingen in groep 1 en 2?

- Leerlingen met geringe mondelinge taalvaardigheid / spraaktaalproblemen
- Leerlingen die geen belangstelling hebben voor taalspelletjes en letters
- Tweetaligen: verschillen in klank - betekenis

28

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Zwakke taalontwikkeling

- Signaleren
- Niet afwachten maar actie ondernemen:
- Kleine kring met de leerkracht:
  - Mondelinge taal
  - Fonemisch bewustzijn
  - Letterkennis
  - Woordenschat
- Hoeken:
  - samen spelen, kinderen en leerkracht
- Ouders

29

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Kleuters met goede taalontwikkeling / lezende kleuters

- Rijke talige omgeving
- Lees- en schrijfactiviteiten
- Stimuleren
- Niet met de materialen van groep 3

30

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Wie zijn de risicoleerlingen bij de start van groep 3?

- Kinderen die laag scoren op fonemisch bewustzijn (auditieve synthese / analyse mkm-woorden)
- Kinderen die weinig letters kennen (≤ 15 letters)
- Kinderen die een jaar extra in groep 1 of 2 hebben gezeten
- Kinderen die veel extra ondersteuning hebben gehad
- Kinderen die niet geïnteresseerd zijn in talige activiteiten

31

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 5 - Kinderen volgen

Bespreek met elkaar het belang van de verschillende informatiebronnen over de ontwikkeling van kinderen:

Toetsen
Observaties
Gesprekken

32

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Bovenstaande onderdelen van effectieve taalontwikkeling komen worden gerealiseerd door de leerkracht:

De leerkracht doet ertoe.
De leerkracht kan het verschil maken.

33

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Wat doet de leerkracht?

- Zicht op de taalontwikkeling van kinderen
- Pedagogische ondersteuning en motivatie van leerlingen
- Keuze van het aanbod: omgeving en activiteiten
- Instructievaardigheden
- Interactievaardigheden
- Organisatie >> differentiatie!
- Klassenmanagement
- Planning

34

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Effectieve instructie en vaardigheden van de leerkracht in groep 1/2

Interactie

- Ruimte scheppen/ stiltes
- Gevarieerde vragen (soms geen vragen)
- Prikkelende opmerkingen
- Ingaan op inhoud: Wat bedoelt het kind?
- Beurt beschermen
- Beurt doorspelen
- Modeling

Instructie

- Handelingen verwoorden
- Hardop denken
- Uitleggen
- Voordoen, Samen doen, Zelf doen
- Feedback

Houding

- Voorbeeldrol als lezer en schrijver

35

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Effectief onderwijs geven

- Klassenmanagement:
  - Regels en routines
  - Afspraken over zelfstandig werken
  - Afspraken over hulp vragen en elkaar helpen
- Convergente differentiatie:
  - We willen met alle kinderen de doelen bereiken
  - We weten dat sommige kinderen daar meer tijd, instructie en begeleiding voor nodig hebben.
  - We geven ze die.

36

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Intermezzo 5 Leerkrachtvaardigheden

Leerkrachtvaardigheden voor taalontwikkeling
in groep 1 en 2

Sterke punten?

Aandachtspunten?